

Щербина Світлана<https://orcid.org/0000-0002-3983-8148>

Кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: s-scherbyna@ukr.net

УКРАЇНОЗНАВЧІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У контексті російсько-української війни українознавчий освітній компонент набуває особливої актуальності, оскільки забезпечує протидію деструктивним інформаційним наративам, сприяє формуванню критичного мислення та підвищує рівень національної стійкості молоді. Практика освітнього процесу у закладах вищої освіти переконливо засвідчує, що в кризових реаліях гуманітарна освіта трансформується з інструмента передачі знань у важливий чинник гуманітарної безпеки, інтелектуального спротиву та соціальної консолідації.

Метою статті є аналіз трансформації змісту та методології викладання українознавчих дисциплін у Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка у 2022–2025 роках та визначення їхньої ролі у формуванні історичної пам'яті й національної стійкості студентської молоді у контексті повномасштабної агресії.

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що синтезує методи історичного, соціокультурного аналізу та усної історії. Застосування принципів історизму, об'єктивності та аксіологічного підходу дозволило комплексно розглянути роль українознавчих дисциплін у формуванні національної стійкості та історичної пам'яті студентської молоді.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному осмисленні українознавчих дисциплін як ефективного інструменту формування національної стійкості у реаліях воєнного часу на прикладі конкретного регіонального університету. Уперше здійснено системний аналіз досвіду історії щодо інтеграції деколонізаційного підходу, елементів медіаграмотності та усної історичних практик у викладання українознавчих курсів у період повномасштабного російського вторгнення в Україну. Це дозволило виявити трансформацію гуманітарної освіти у чинник гуманітарної безпеки та інтелектуального спротиву.

Висновки засвідчують, що українознавчі дисципліни, представлені в освітніх програмах Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського, мають важливе світоглядне, соціально-психологічне та безпекове значення. Вони сприяють формуванню стійкої історичної пам'яті, розвитку громадянської відповідальності та національної ідентичності студентської молоді, а також утвердженню ціннісних орієнтирів, заснованих на усвідомленні тягості українського історичного досвіду й суб'єктності українського народу.

Ключові слова: історична пам'ять, національна стійкість, українознавчі дисципліни, вища освіта, російсько-українська війна, регіональна ідентичність, гуманітарна безпека.

Постановка проблеми. Повномасштабна російсько-українська війна актуалізувала проблему збереження історичної пам'яті та формування національної стійкості як ключових чинників гуманітарної безпеки держави. В умовах системної інформаційної агресії історія та українознавчі дисципліни виходять за межі суто академічного знання й перетворюються на інструмент світоглядного опору. Це зумовлює необхідність наукового осмислення ролі вищої гуманітарної освіти, зокрема українознавчих студій, у формуванні ціннісних орієнтирів і стійкості молоді. Практичне значення проблеми полягає у виробленні ефективних освітніх моделей, здатних протидіяти історичним маніпуляціям та сприяти консолідації суспільства. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (далі – НУЧК) демонструє унікальний приклад інституційної стійкості. Знаходячись у прикордонному регіоні, що став одним із фронтів оборони навесні 2022 року, університет, і зокрема Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського (далі – Інститут історії), зіткнувся з необхідністю радикальної трансформації освітнього процесу.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Питання історичної пам'яті та національної ідентичності в контексті стійкості суспільства перебувають у фокусі сучасної наукової дискусії, зокрема у працях А. Асман [1], Г. Касьянова [6], А. Киридон [7] та інших дослідників. У сучасному українському науковому дискурсі значну увагу приділено питанням деколонізації історичного знання, ролі освіти в реаліях воєнного часу, інформаційної безпеки та медіаграмотності. Водночас недостатньо дослідженим залишається інституційний досвід конкретних регіональних університетів, зокрема прикордонних, які безпосередньо зазнали впливу бойових дій. Невирішеним є питання практичної трансформації українознавчих дисциплін у контексті формування національної стійкості студентської молоді в екзистенційних умовах війни, що й зумовлює наукову актуальність цієї статті.

Метою статті є комплексний аналіз трансформації змісту та методології викладання українознавчих дисциплін в Інституті історії у 2022–2025 роках. Для її реалізації визначено низку взаємопов'язаних завдань: проаналізувати виклики воєнного часу для освітнього процесу закладів вищої освіти; осмислити методологічні зміни у викладанні українознавчих дисциплін в умовах повномасштабної війни; розкрити актуалізацію деколонізаційного та регіонального підходів у формуванні історичної пам'яті; а також визначити роль українознавчих студій у зміцненні національної стійкості студентської молоді.

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що синтезує концептуальні положення педагогіки, меморіальних студій та українознавства і дозволяє комплексно розглянути процес формування національної стійкості студентської молоді. У роботі застосовано принципи історизму, наукової об'єктивності та системності, які забезпечують всебічний аналіз трансформації історичної пам'яті в реаліях воєнного стану. Для опрацювання теоретичного підґрунтя та нормативної бази використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу та узагальнення, тоді як порівняльно-історичний метод дав змогу зіставити традиційні та інноваційні моделі викладання українознавчих дисциплін. Особливу увагу приділено методам усної історії, що поєднуються з елементами соціокультурного аналізу для інтерпретації персональних наративів та їхнього впливу на колективну ідентичність.

Виклад основного матеріалу. Період 2022–2025 рр. актуалізував для академічної спільноти Чернігова комплекс системних труднощів, зумовлених безпосереднім впливом воєнних дій на функціонування закладів вищої освіти. Умови повномасштабної війни вимагали не лише оперативної реакції, але й глибокої адаптації освітніх практик до нової реальності.

Першочерговим викликом виявилася загроза фізичній безпеці учасників освітнього процесу, а також руйнування матеріально-технічної інфраструктури. Активні бойові дії на території Чернігівської області навесні 2022 року, тимчасова блокада міста та подальші ракетні й артилерійські удари зумовили спершу вимушене припинення освітньої діяльності, а згодом – перехід до гнучких моделей дистанційного та змішаного навчання. Освітній процес реалізовувався переважно в асинхронному форматі за умов обмеженого доступу до електропостачання та засобів зв'язку, що стало суттєвим випробуванням для організаційної та цифрової спроможності закладу вищої освіти.

Не менш значущим чинником став тривалий психологічний тиск на студентів і викладачів. Переживання досвіду війни, втрата житла, вимушене переміщення, загибель або поранення близьких сформували емоційне навантаження, яке безпосередньо впливало на освітню взаємодію. У цьому контексті педагогічна практика потребувала переосмислення ролі гуманітарних дисциплін як простору для безпечної рефлексії та осмислення пережитого досвіду.

Окремим чинником напруження стала інтенсифікація інформаційно-психологічного впливу з боку держави-агресора. Російська пропаганда системно апелює до спотворених історичних інтерпретацій, використовуючи псевдоісторичні наративи для легітимації воєнної агресії та заперечення суб'єктності українського народу. У цьому контексті історична освіта виходить за межі академічного знання й набуває функцій інструмента гуманітарної безпеки та протидії дезінформації [2, 105].

Саме тому викладання блоку українознавчих дисциплін – «Історії України», «Історії української культури», «Етнографії України», «Українознавства» та «Історичного краєзнавства» – в Інституті історії набуло чіткої світоглядної та суспільно значущої спрямованості. Перед науково-педагогічним колективом постало завдання не лише забезпечити трансляцію фахових знань, а й виробити у студентів навички критичного аналізу сучасних подій крізь призму минулого.

Провідне місце у цій системі посідають курси «Етнографія України» та «Українознавство», які в реаліях повномасштабної війни отримали особливе соціально-психологічне та гуманітарно-безпекове навантаження. Їхній потенціал полягає в інтеграції знань про традиційну культуру, побутові практики та символічні структури з глибоким осмисленням трансформацій, що відбуваються в українському суспільстві під впливом воєнних викликів.

На тлі безпекових викликів курс «Етнографія України» трансформувалася з описової дисципліни, зосередженої на традиційному побуті, у простір актуального осмислення механізмів збереження та відтворення національної ідентичності. Аналіз звичаєво-обрядової сфери, локальних традицій та самоорганізації громад дозволяє студентам простежити тяглість етнокультурних практик та їхню адаптацію до кризових реалій. Особливу увагу приділено феноменам взаємодопомоги та локальної солідарності, які інтерпретуються як сучасна реінкарнація традиційних форм громадської взаємодії. Залучення здобувачів освіти до польових етнографічних досліджень, фіксації усних свідчень та побутових деталей воєнного часу сприяє формуванню відчуття причетності до збереження живої спадщини та сучасної історичної пам'яті.

Дисципліна «Українознавство» виконує інтегративну роль, синтезуючи історичний, культурологічний та соціально-філософський виміри осягнення національного досвіду. У реаліях російської агресії цей

курс перетворився на дієвий інструмент деконструкції імперських і псевдоісторичних міфів, утверджуючи цілісне бачення України як повноправного суб'єкта глобального історичного поступу. Такий підхід дозволяє студентам інтерпретувати нинішню війну не як випадкову подію, а як закономірний етап тривалої боротьби за збереження культурної, політичної та цивілізаційної самобутності українського народу.

Важливим методичним аспектом викладання обох дисциплін стало посилення міждисциплінарності та проблемно-орієнтованого навчання. Студенти аналізують сучасні соціокультурні явища – трансформацію святкової культури, зміну ритуалів пам'яті, переосмислення символічного простору міст і сіл – у контексті війни, окупації та післявоєнного відновлення. Такий підхід сприяє формуванню критичного мислення, здатності співвідносити локальний досвід із загальнонаціональними процесами та усвідомлювати власну роль у збереженні культурної спадкоємності.

У соціально-психологічному вимірі дисципліни «Етнографія України» та «Українознавство» виконують терапевтичну функцію, створюючи безпечний простір для рефлексії над пережитим досвідом війни. Звернення до традиційних моделей подолання криз, колективної пам'яті про минулі травматичні періоди та культурних механізмів виживання сприяє зменшенню тривожності, а також формуванню відчуття історичної тягlosti та внутрішньої опори.

У цьому контексті поняття «національна стійкість» розглядається як інтегральна характеристика здатності особистості та спільноти адаптуватися до кризових умов, зберігаючи культурну ідентичність, ціннісні орієнтири та тягlostь національного історичного досвіду [4, 311]. Важливим фундаментом такої стійкості виступає історична пам'ять, яка виконує ідентифікаційну функцію, формуючи усвідомлення національної приналежності, а також терапевтичну – сприяючи подоланню колективної травми через звернення до досвіду минулих поколінь. Таким чином, історична пам'ять стає основою для інтеграції особистісного та колективного досвіду війни у навчально-виховний процес, а викладачі та університет загалом – агентами гуманітарної безпеки, які забезпечують довготривалі соціокультурні та ціннісні ефекти для студентської спільноти.

Військові реалії зумовили перегляд методологічних підходів до викладання історії. Традиційні лекційно-семінарські форми були адаптовані до дистанційного формату, водночас ключові зміни відбулися у змістовному та методичному наповненні курсів. Зокрема, було впроваджено порівняльний аналіз історичних подій різних періодів, що дозволило осмислювати сучасну війну у ширшому контексті історичного досвіду ХХ ст.

Важливим інноваційним компонентом викладання українознавчих дисциплін стало активне використання методів усної історії. Починаючи з літа 2022 року, студенти та викладачі інституту долучалися до систематичного збору свідчень про події перших місяців повномасштабного вторгнення в Чернігові та громадах області в межах польової етнографічної практики.

Цей процес має не лише академічне значення, сприяючи перетворенню здобувачів із пасивних споживачів знань на активних творців історичної пам'яті, а й глибокий соціально-психологічний підтекст. У межах такої практики відбувається принципова трансформація ідентичності студента: від пасивного «об'єкта війни» та жертви обставин він переходить у статус активного «суб'єкта історії» – дослідника та документаліста. Така зміна ролі моделі виступає потужним механізмом посттравматичного зростання. Осмислення пережитого досвіду через інструментарій науки дозволяє молоді відновити відчуття контролю над власною життєвою ситуацією, інтегруючи особисту травму в загальнонаціональний наратив спротиву та перемоги.

Протягом 2022–2025 років дослідження на тему «Повсякденне життя населення Чернігівщини в умовах повномасштабного російського вторгнення» охопило Чернігівську, Городнянську, Київську, Киселівську, Михайло-Коцюбинську, Новгород-Сіверську, Ріпкинську, Седнівську, Сновську, Шестовицьку, Тупичівську та інші громади. Зібрані свідчення висвітлювали феномен волонтерства та локальної самоорганізації, стратегії виживання у надзвичайних обставинах, а також персоналізовані історії про дітей та унікальні родинні хроніки. Опрацьований усноїсторичний матеріал став основою для наукових досліджень і доповідей на конференціях різного рівня, що сприяло не лише документації сучасної історії, а й розвитку критичного мислення та фахових компетентностей студентської молоді [5, 90–91].

Окремим стратегічним напрямом діяльності Інституту історії стала системна інтеграція елементів медіаграмотності у викладання українознавчих дисциплін. Умови повномасштабної війни актуалізували проблему інформаційної безпеки, оскільки держава-агресор активно використовує псевдоісторичні наративи – зокрема міфи про «єдиний народ», «штучність української державності» та заперечення культурної самобутності України – як інструменти гібридного впливу на суспільну свідомість. Реагуючи на ці виклики, навчальні курси українознавчого циклу були посилені спеціальними модулями з критичного аналізу джерел, інформаційної гігієни та виявлення маніпулятивних технологій у медіапросторі. Важливою передумовою ефективною адаптації стала наявність у навчальних планах інституту дисципліни «Медіаграмотність». Сформовані до 2022 року базові компетентності роботи з інформацією дозволили швидко переорієнтувати освітній процес на протидію масштабним інформаційно-психологічним операціям в реаліях війни [3, 5].

У процесі навчання студентів акцент робиться не на механічному засвоєнні фактологічного матеріалу, а на формуванні аналітичних навичок: деконструкції історичних міфів, роботи з першоджерелами, верифікації інформації та критичного осмислення сучасних медіаповідомлень. Історія України подається як суб'єктний і самодостатній історичний процес, що має власну логіку розвитку.

Поряд із традиційними формами навчання активно застосовуються інтерактивні методики, зокрема елементи гейміфікації та тренінгові формати, спрямовані на розвиток практичних компетентностей з медіаграмотності. Показовим прикладом інноваційного підходу є гра «300 фейкоборців», розроблена викладачами інституту. Вона моделює типові ситуації інформаційних атак та дозволяє в ігровій формі відпрацювати механізми протидії дезінформації, що сприяє формуванню стійкості студентської молоді до ворожих інформаційних впливів. Поєднання академічної теорії з інтерактивними методами сприяє формуванню сталого критичного мислення [3].

Паралельно зі змінами методологічного характеру зазнало корекції й змістове наповнення навчальних програм. У діяльності інституту чітко виокремлюються три ключові змістові домінанти, що визначають сучасний вектор викладання українознавчих дисциплін.

Першою з них є деколонізація історичного нарративу. Процес звільнення від імперської спадщини, який тривав упродовж усього періоду незалежності України, після 2022 року набув системного та прискореного характеру. У курсах історії України переосмислюється роль російського чинника, акцентується увага на тяглоті власної державницької традиції, європейських політичних і культурних зв'язках, а також самостійному характері українського історичного розвитку [8, 112–113].

Другою домінантою стало поглиблене осмислення історії геноцидів та опору. Події в Бучі, Ізюмі, Ягідному та інших населених пунктах України актуалізували проблему геноцидних практик щодо українського народу. Під час вивчення тем, пов'язаних із Голодомором 1932–1933 рр. і політичними репресіями ХХ ст., проводяться обґрунтовані паралелі з сучасною політикою держави-агресора. Такий підхід сприяє усвідомленню нинішньої війни як продовження багатовікової боротьби за національне існування, водночас акцент зміщується з нарративу жертви на концепт резильєнтності – здатності суспільства до спротиву та відновлення.

Третьою важливою складовою є регіональний компонент, умовно означений як «чернігівський вимір» національної стійкості. Потужна школа регіональних досліджень, що склалася в Інституті, дозволила надати курсу «Історичне краєзнавство» нового змістового наповнення. Оборона Чернігова у лютому – квітні 2022 року органічно інтегрується в ширший контекст історії міста як прикордонного та оборонного осередку. Вивчення історії рідного краю сприяє формуванню у студентів відчуття особистої причетності до тривалої історії боротьби за свободу, що виступає важливим психологічним ресурсом і чинником зміцнення національної стійкості.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі узагальнюючі висновки. Навчально-виховний процес у закладах вищої освіти в умовах повномасштабної агресії набуває принципово нових соціально-психологічних і світоглядних вимірів, виходячи за межі традиційного аудиторного навчання. У цьому контексті українознавчі дисципліни, що викладаються в Інституті історії, виконують не лише освітню, а й важливу суспільно-консолідуючу функцію, спрямовану на формування історичної пам'яті та національної стійкості студентської молоді.

Однією з ключових складових впливу українознавчих дисциплін є їхня соціально-психологічна, зокрема терапевтична, функція. Вивчення історії воєн, окупаційних режимів, національно-визвольних змагань і повоєнної відбудови сприяє раціоналізації травматичного досвіду, що є особливо актуальним для студентів регіону, безпосередньо залученого до подій російсько-української війни. Звернення до історичних прикладів виживання та відновлення українського суспільства після масштабних катастроф формує усвідомлення тяглоті історичного процесу, знижує рівень тривожності та посилює відчуття перспективності майбутнього.

Водночас українознавчі дисципліни виконують чітко виражену мобілізаційну функцію. Аналітичні спостереження в освітньому середовищі дають підстави говорити про наявність кореляції між рівнем історичної свідомості та готовністю до громадянської активності. Студенти-історики, усвідомлюючи історичну ціну поразок і компромісів із агресором, частіше долучаються до волонтерських ініціатив, діяльності громадських організацій, інформаційного спротиву та локальних проєктів підтримки Збройних сил України. Таким чином, історична освіта постає важливим чинником практичної громадянської дії.

Інституційний досвід університету органічно вписується в багатовікову освітню традицію Чернігівського колегіуму, 325-річна історія якого переконливо демонструє роль освіти як інструменту збереження національної ідентичності в умовах політичних трансформацій і зовнішніх викликів. У період повномасштабного вторгнення Інститут історії продемонстрував здатність до оперативної та ефективної трансформації освітнього процесу відповідно до нових реалій війни.

Ця трансформація охопила як методологічний, так і змістовий рівні. Запровадження цифрових освітніх інструментів, активне використання методів усної історії, інтеграція елементів медіаграмотності та критичного аналізу джерел дали змогу адаптувати навчальний процес до умов дистанційного й змішаного навчання. Водночас зміст українознавчих дисциплін зазнав переосмислення в напрямі деколонізаційного підходу, акцентування на історії спротиву, локальному досвіді війни та регіональному патріотизмі, що посилює зв'язок між академічним знанням і повсякденним досвідом студентства.

У результаті українознавчі дисципліни в Інституті історії перетворилися на інструмент формування національної стійкості, поєднуючи освітню, меморіальну та мобілізаційну складові. Досвід університету в умовах безпекових викликів засвідчує зміну самої ролі закладу вищої освіти: він перестає бути виключно навчальною інституцією, натомість постає осередком збереження смислів, простором формування колективної пам'яті та платформою для проєктування післявоєнного майбутнього.

У реаліях воєнного часу суттєвих трансформацій зазнала й роль викладача українознавчих дисциплін. Вона виходить за межі традиційної трансляції знань і набуває характеристик модератора рефлексивного простору, наставника та посередника між академічним знанням і травматичним досвідом сучасності. Викладач постає важливим агентом стабілізації освітнього середовища, сприяючи формуванню у студентів здатності до критичного осмислення подій, емоційної саморегуляції та ціннісної орієнтації в умовах невизначеності.

Перспективними напрямками подальших досліджень є порівняльний аналіз досвіду регіональних університетів України щодо трансформації українознавчих дисциплін у воєнний період, а також емпіричне вивчення впливу історичної освіти на показники національної стійкості та громадянської активності студентської молоді. Особливої уваги потребує аналіз ролі усноісторичних проєктів і цифрових освітніх платформ у формуванні нових моделей історичної пам'яті в контексті повоєнної реконструкції українського суспільства.

Запроваджені у період повномасштабної війни зміни у викладанні українознавчих дисциплін мають не ситуативний, а стратегічний і довготривалий характер. Вони формують нові освітні практики, що ґрунтуються на міждисциплінарності, регіональній чутливості та деколонізаційному підході, і зберігатимуть актуальність у післявоєнний період. У цьому контексті українознавчі студії постають важливим чинником не лише осмислення травматичного досвіду війни, а й інтелектуальної та ціннісної відбудови українського суспільства.

Таким чином, українознавчі дисципліни Інституту історії в умовах воєнних викликів виступають не лише складовою фахової історичної підготовки, а й системним інструментом формування історичної пам'яті та національної стійкості студентської молоді. Вони поєднують освітню, світоглядну та гуманітарно-безпекову функції, а університет у цілому та викладачі зокрема постають агентами гуманітарної безпеки, забезпечуючи довготривалі соціокультурні й ціннісні ефекти, що матимуть значення для українського суспільства у післявоєнний період.

References

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Київ: Ніка-Центр, 2012. 440 с.
Assman, A. (2012). *Prostory spohadu. Formy ta transformatsii kulturnoi pamiaty* [Spaces of Memory. Forms and Transformations of Cultural Memory]. Kyiv, Ukraine: Nika-Tsentr. 440. [in Ukrainian]
2. Годжал С., Матвійчук Н. Усноісторичні свідчення та спомини як джерело до вивчення російсько-української війни: методологічні та правові засади. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. 2023. № 34. С. 104–113.
Hodzhal, S., & Matviichuk, N. (2023). *Usnoistorychni svidchennia ta spomyny yak dzherelo do vyvchennia rosiisko-ukrainskoi viiny: metodolohichni ta pravovi zasady* [Oral history testimonies and memories as a source for studying the Russian-Ukrainian war: methodological and legal principles]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Istorychni nauky» – Scientific Notes of Ostroh Academy National University. Historical Sciences Series*. 34, 104–113. [in Ukrainian]
3. Гринь О., Коваленко О., Павленко Л., Стрілюк О. Історична гра-квест «300 фейкоборців»: навчально-методичний посібник. Чернігів: SCRIPTORIUM, 2023. 68 с.
Hryn, O., Kovalenko, O., Pavlenko, L., & Striliuk, O. (2023). *Istorychna hra-kvest «300 feikobortsiv»: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Historical quest game «300 fakefighters»: a teaching manual]. Chernihiv, Ukraine: SCRIPTORIUM. 68. [in Ukrainian]
4. Денисюк Ж. З. Українська культурна ідентичність як основа національної стійкості та культурної політики. *Культурологічний альманах*. 2025. № 1. С. 309–315. URL: DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.35>
Denysiuk, Zh. Z. (2025). *Ukrainska kulturna identychnist yak osnova natsionalnoi stiikosti ta kulturnoi polityky* [Ukrainian cultural identity as the basis of national resilience and cultural policy]. *Kulturolohichni almanakh – Culturological Almanac*. 1, 309–315. Retrieved from: DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.35> [in Ukrainian]
5. Дорохіна Т., Коваленко О. Усна історія сьогодення: події російсько-української війни на Чернігівщині у 2022–2023 роках. *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали VI Міжнародної наукової конференції* (м. Суми, 8-9 грудня 2023 р.). Суми, 2023. Ч. 1. С. 89–92.
Dorokhina, T., & Kovalenko, O. (2023). *Usna istoriia sohodennia: podii rosiisko-ukrainskoi viiny na Chernihivshchyni u 2022-2023 rokakh* [Oral history of today: events of the Russian-Ukrainian war in Chernihiv region in 2022-2023]. *Istoryko-kraieznavechi doslidzhennia: tradytsii ta innovatsii – Historical and local lore research: traditions and innovations*. Sumy, Ukraine. 1, 89–92. [in Ukrainian]
6. Касьянов Г. Історична пам'ять та історична політика: до питання про термінологію й генеалогію понять. *Український історичний журнал*. 2016. № 2. С. 118–137.
Kasianov, H. (2016). *Istorychna pamiat ta istorychna polityka: do pytannia pro terminolohiiu i henealohiiu poniat* [Historical memory and historical policy: on the issue of terminology and genealogy of concepts]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*. 2, 118–137. [in Ukrainian]

7. Киридон А. Концепт «Історична пам'ять»: варіативність дефінювання. *Україна-Європа-Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини: міжнародний збірник наукових праць*. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. Вип. 3. С. 112–116.
Kyrydon, A. (2009). Kontsept «Istorychna pamiat»: variatyvnist definyvannia [The concept of «Historical Memory»: variability of defining]. *Ukraina-Yevropa-Svit. Seria: Istoriiia, mizhnarodni vidnosyny: mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats – Ukraine-Europe-World. Series: History, International Relations: International collection of scientific papers*. 3, 112–116. [in Ukrainian]
8. Петrenchенко І. З досвіду організації дистанційного навчання у Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського НУЧК (на прикладі навчальних дисциплін «Історія України доби Гетьманщини» та «Історія Криму»). *Восьмі Флорівські читання: матеріали науково-практичної конференції*. Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. С. 110–115.
Petrenchenko, I. (2023). Z dosvidu orhanizatsii dystantsiinoho navchannia u Navchalno-naukovomu instytuti istorii ta sotsiohumanitarnykh dystsyplin imeni O. M. Lazarevskoho NUCHK (na prykladi navchalnykh dystsyplin «Istoriiia Ukrainy doby Hetmanshchyny» ta «Istoriiia Krymu») [From the experience of organizing distance learning at the Educational and Scientific Institute of History and Socio-Humanitarian Disciplines named after O. M. Lazarevsky of NUCHK (on the example of the courses «History of Ukraine of the Hetmanate era» and «History of Crimea»)]. *Vosmi Florivski chytannia: materialy naukovykh praktychnoi konferentsii – Eighth Floriv Readings: Materials of the Scientific and Practical Conference*. Chernihiv, Ukraine: NUChK imeni T. H. Shevchenka. 110–115. [in Ukrainian]

Shcherbyna Svitlana

<https://orcid.org/0000-0002-3983-8148>

PhD in Historical Science, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of History of Ukraine,
Archeology and Local History,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colegium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: s-scherbyna@ukr.net

UKRAINIAN STUDIES DISCIPLINES AS A FACTOR IN SHAPING HISTORICAL MEMORY AND NATIONAL RESILIENCE OF STUDENTS IN WARTIME

In the context of Russia's war against Ukraine, the Ukrainian studies component of higher education has gained particular relevance, as it helps counteract destructive information narratives, promotes the development of critical thinking, and strengthens the national resilience of young people. Educational practices in higher education institutions convincingly demonstrate that, in times of crisis, humanities education transforms from a tool for the transmission of knowledge into an important factor of humanitarian security, intellectual resistance, and social consolidation.

The purpose of this article is to analyze the transformation of the content and methodology of teaching Ukrainian studies disciplines at the O. M. Lazarevskyi Educational and Scientific Institute of History and Socio-Humanitarian Disciplines of the T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colegium» during 2022–2025, and to determine their role in shaping the historical memory and national resilience of university students in the context of Russia's full-scale invasion of Ukraine.

The methodological framework of the study is based on an interdisciplinary approach that synthesizes methods of historical and socio-cultural analysis with oral history practices. The application of the principles of historicism, objectivity, and the axiological approach made it possible to comprehensively examine the role of Ukrainian studies disciplines in fostering national resilience and historical memory among students.

The scientific novelty of the research lies in the comprehensive interpretation of Ukrainian studies disciplines as an effective instrument for building national resilience in wartime, using the case of a regional university. The article provides the first systematic analysis of the Institute's experience in integrating a decolonial approach, elements of media literacy, and oral history practices into the teaching of Ukrainian studies courses during the period of Russia's full-scale invasion of Ukraine. This study reveals the transformation of humanities education into a factor of humanitarian security and intellectual resistance.

The conclusions demonstrate that Ukrainian studies disciplines included in the educational programs of the O. M. Lazarevskyi Educational and Scientific Institute of History and Socio-Humanitarian Disciplines have significant ideological, socio-psychological, and security-related importance. They contribute to the formation of a resilient historical memory, the development of civic responsibility and national identity among students, and the establishment of value orientations based on the awareness of the continuity of the Ukrainian historical experience and the agency of the Ukrainian people.

Key words: historical memory, national resilience, Ukrainian studies disciplines, higher education, Russia's war against Ukraine, regional identity, humanitarian security.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2025 р.

Рецензент: доктор історичних наук, професор Ігор Кондратьєв